

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.145 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія» на підставі прилюдного захисту дисертації «Структура і семантика терміноконцептів англомовного геологічного дискурсу» 1 лютого 2024 року.

Брона Олена Анатоліївна, 16.02.1975 року народження, громадянка України, освіта повна вища. У 1999 році закінчила Львівський національний університет імені Івана Франка, здобула освітній ступінь спеціаліста за спеціальністю «Англійська мова та література» та отримала професійну кваліфікацію «Філолог, викладач англійської мови та літератури».

З 09.2016 р. до 09.2022 р. навчалася в аспірантурі на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка, форма навчання очна (вечірня).

Працює асистентом кафедри іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, з 09.1999р. до цього часу.

Дисертацію виконано на кафедрі іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Науковий керівник: Яхонтова Тетяна Вадимівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов для природничих факультетів факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Здобувачка має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них 0 статей у періодичних наукових виданнях інших держав, 7 статей у наукових фахових виданнях України, 0 монографій:

1. Брона О. А. Семантика і структура терміноконцептів: досвід застосування дефініційних шаблонів (на матеріалі англомовних геологічних текстів). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2016. Вип. 21(2). С. 12–16.

2. Брона О. Когнітивний та лінгвістичний виміри англомовних геологічних терміноконцептів. *Південний архів. Філологічні науки*. 2017. Вип. 68. С. 78–82.

3. Брона О. Принципи опису термінологічної синтагми (на матеріалі англомовних геологічних текстів). *Іноземна філологія*. 2020. Вип. 133 С. 63–75. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2020.133.3171>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. **Кочан Ірина Миколаївна**, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, без зауважень.

2. **Єсипенко Надія Григорівна**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У роботі на с.47 зазначено, що «термінологічну та концептуальну систему буде проаналізовано в синхронічному аспекті». До уваги бралися наукові та науково-дидактичні тексти, «опубліковані впродовж початку XXI століття» (с.21). На с.254 подано список Джерел дослідженого матеріалу, у якому є наукові тексти за 2000, 2001, 2004, 2009, 2014 і 2021 рр., а тексти науково-дидактичного характеру – за 2008, 2011, 2014, 2016 та 2019 рр. Привертає увагу певна хаотичність часового співвіднесення текстів і не відслідковується часовий крок при відборі матеріалу. Постає питання: чи дійсно фіксуємо періоди спаду зацікавленості до геологічної тематики на початку 21 ст., що позначилося на відсутності систематичних публікацій, чи при виборі матеріалу бралися до уваги не системний часовий критерій, а інші чинники?

2. Рецензована робота насамперед націлена на структурування термінологіки геологічної галузі через з'ясування семантичних зв'язків між термінами і предметною сферою, які «реалізуються в контексті і слугують репрезентативними засобами відображення формальних, епістемних і когнітивних інферентних механізмів пізнання» (с.92). Для цього дисертантка оперує терміном «тлумачення терміну» через потребу формулювати «тлумачення терміна з урахуванням його ситуативної цінності, пам'ятаючи про вплив контекстуального середовища на термінологічне значення» (с.116). Такий підхід перегукується з питаннями лексичної семантики західних

лінгвістичних традицій, які шукають в семантиці систему, мислять класами слів і бачить між ними спільне. У західній лінгвістиці пропонуються не точні й детальні тлумачення, а умовні схеми тлумачень, які можна порівнювати між собою. Трактуючи зміст терміну як терміноконцепту, дисертантці варто було б взяти до уваги теорію профілювання в працях Р. Ленекера, Л. Талмі та Є. Бартмінського. Зокрема, Р. Ленекер розглядає «профіль і базу»: профіль виділяє в семантиці слова ту грань, яка описує найгрубіший її контур, щось на зразок таксономічного класу для імені. В цьому смислі це розширення ідеї топологічних типів Л. Талмі на всю царину семантики: у своєму сприйнятті концептів людина оперує не окремими семантичними ознаками, а цілісними образами. Контури, або профілі цих образів дають можливість носію мови проводити аналогії між різними концептами, порівнювати їх, замінити один на другий у контекстах.

Питання «портрету предмету пізнання» розглядав також Є. Бартмінський. В процесі творення такого «портрету», коли промальовуються окремі фрагменти образу предмету, відбувається лінгвокогнітивний відбір й інтерпретація окремих культурно значущих смислів. Отже, утворення мовного портрету, згідно Є. Бартмінського, є способом організації мінімальних смислових елементів усередині мовного значення. Самі смислові елементи похідні, виникають у процесі фіксації ознак, якостей, властивостей і функцій пізнаваного людиною об'єкту. Відібрані таким чином ознаки науковець називає профілем. В рецензованій праці дисертантка називає це «тлумаченням». Проте ознайомлення з різними існуючими підходами до визначення змістового наповнення концепту, або терміноконцепту, вважаємо за перспективу подальших наукових пошуків дисертантки.

3. Ведучи мову про контекстуальну синонімію, Олена Анатоліївна подає приклади, коли «одне й те саме позначуване іменують семантично відмінними лексичними одиницями» (с.98). В результаті наукових пошуків було зафіксовано 102 і 203 випадки використання контекстуальних термінів-синонімів у наукових та науково-дидактичних текстах. Проте у таблиці 3 «Контекстуальні варіанти термінів у підкорпусі геологічних текстів наукового стилю» (с.100) налічуємо тільки 29 контекстуально-синонімічних пар, а в таблиці 4 «Контекстуальні варіанти термінів у підкорпусі геологічних текстів науково-дидактичного стилю» (с.101) – 35 пар.

Чи завжди контекстуальний синонім є терміном, як зазначено в роботі? Адже в прикладах «shell=energy level», «pingo=conical hill» чи «the Caspian

Sea=regional sea» другі елементи синонімічної пари є загальноживаними словосполученнями.

4. Подекуди текст дисертації насичений словами іншомовного походження, наприклад: «дефінувати мову» (с.58), «урахування узусу» (с.84), «лімітовані сфери» (с.87), «детермінована дослідженням» (с.99), «практична валідність» (с.110), «градієнтний перепад» (с.122), «ординарна сукупність» (с.127). На наш погляд, використання їх відповідників українською мовою сприятиме чистоті наукової мови.

3. Ковалик Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов Львівського торговельно-економічного університету МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. У цілому, при усій ґрунтовності проведеної роботи та її логічному викладі, дослідження потребує композиційної «стрункості» та «зібраності», спричиняючи бажання «покласти» його у певну структуровану форму. На наш погляд, дещо перебільшеним є обсяг основного тексту дисертації (231 сторінка); висновки до розділів та загальні висновки у дисертаційному рукописі інколи неповністю розкривають суть отриманих результатів дослідження (с. 65-66, с. 84-86, с. 112-113, с. 222-225, с. 226-231). Впадає у вічі некоректний посторінковий розподіл розділів роботи, до прикладу, інформацію Розділу 1 викладено на 40 сторінках (с. 27-67), Розділу 2 – на 20 сторінках (с. 67-87), Розділу 3 – на 27 сторінках (с. 87-114), а от інформаційний обсяг Розділу 4 становить 112 сторінок (с. 114-226). Це упущення «тягне» за собою дезорієнтацію у розумінні тематичної суті проведеного дослідження: робота проведена ґрунтовно, але опис отриманих результатів подано дещо «розміто».

2. Не вдалось уникнути дисертантці термінологічних та понятійних неточностей, зокрема, у Розділі 3 тексту дисертаційного дослідження зустрічаємо такі семантичні категорії як «гіперо-гіпонімічні зв'язки» та «голо-меронімічні зв'язки», як «одні з найважливіших типів семантичних відношень між спеціальними одиницями, які забезпечують формування ієрархічної (у логіці не лише родо-видові/видо-видові (еквонімічні), а й інколи партитивні) термінологічні структури». Так, справді, сьогодні дехто з лінгвістів послуговується цими формами семантичних категорій, хоча, за останніми дослідженнями українських лінгвістів терміни «гіперо-гіпоніміїні відношення» та «голо-мероніміїні відношення» є доречнішими, більш

властивими українській мові, оскільки утворені за допомогою суфіксації від поняття «гіпонімія/меронімія» – на протигагу усталеним у мовознавстві термінам, які утворено за зразком російської мови.

3. Важливо наголосити й на, подекуди необґрунтоване, використання джерел інформації держави-агресора, які, на нашу думку, можна було б замінити на вітчизняні, або зробити пряме посилання на першоджерела. Факт інтегрування російських лінгвістичних наукових досліджень як традиційних, так і когнітивно-дискурсних є незаперечним – в цьому і проблема. Погоджуємося, що в науці немає обмежувальних норм, які б перешкождали процесу пізнання, і розуміємо використання класичних теорій Апресяна, Ахманової, Бахтіна, Болдирєва, Віноградова, Вінокура, Виготського, Канделакi та ін., питання виникають до посилань на невідомі «ноу-нейми» з твері, маскви, томска тощо.

4. Дисертаційна робота виграла б, якби містила не лише традиційні, когнітивно-дискурсні та кількісні методи дослідження, а й елементи лінгвостатистичного аналізу, які б, на нашу думку, надали б аргументативної ваги та наукової доказовості отриманих результатів дослідження і зроблених на їх основі висновків. Коли у роботі дослідника застосовується статистичний аналіз, то лінгвісту, головно, потрібно вирішити два основних завдання – встановити подібність (зв'язок, близькість) або відмінність між отриманими кількісними сукупностями. З цією метою, до прикладу, застосовується порівняно невелика кількість методів, таких як χ^2 -критерій Ст'юдента, критерій χ^2 -квадрат/ критерій узгодженості Пірсона, коефіцієнти взаємної спряженості (співзалежності) тощо. Поєднання цих, відверто протилежних методів, дало б змогу розглянути досліджувані терміноконцепти в цілісній, статистично верифікованій картині їх функціонування в геологічному дискурсі, з відображенням системних зв'язків між елементами їх фреймових структур.

4. Павлюк Ірина Богданівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. На ст. 46 зазначено, що «в основу дослідження покладено динамічний характер науки та побутування термінів у дискурсі, оскільки саме ступінь науковості останнього може залежати від стилю викладення матеріалу і практичних комунікативних потреб». У зв'язку із цим виникають питання: 1) як авторка визначає «ступінь науковості» дискурсу і 2) чи то ступінь

науковості дискурсу залежить від стилю, чи то стиль впливає на його науковість?

2. Дисертантка пропонує власний і доречний в контексті цієї роботи термін «предметно-орієнтована мова» на позначення фахової мови, або мови для спеціальних цілей. Натомість у тексті вжито словосполучення «профільні терміносистеми», «профільні підручники», «профільний дискурс», «профільна мова». Хотілося би з'ясувати, чи є безпосередня кореляція між вказаними поняттями.

3. У роботі стверджується (ст. 70-71), що змістовий обсяг терміна слід описувати шляхом наведення контекстуальних тлумачень. Видається доцільним навести аргументи щодо способів відбирання, організації, практичної реалізації та достатньої, на думку здобувачки, кількості подібних тлумачень для того, аби цільова аудиторія зрозуміла значення терміна.

4. Авторка констатує, що базовими для геологічної науки є такі класи як <process>, <time>, <event>, <material> та <feature>. Хотілося би довідатися за якими критеріями було здійснено подібний тематично обумовлений розподіл.

5. Аналізуючи корпус за допомогою програми з метою пошуку термінів, О. Брона використовує подвійні форми атрибутивних частин словосполучень, наприклад, geologic(al). Назви терміноконцептів містять форму geologic. Чим вмотивована подібна варіативність?

5. Ділай Ірина Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Потребує уточнення трактування терміна «фрейм» у роботі, а також пов'язаних з ним формулювань: «фрейм терміноконцепту», «підфрейм», «ризома фрейму», «схема фреймів», «фреймова сітка». З метою усунення такої необхідності варто було б додати глосарій ключових термінів дисертації.

2. У дисертації виділено базові терміноконцепти англійського геологічного дискурсу, серед яких GEOLOGICAL PROCESS та GEOLOGICAL EVENT. Зважаючи на взаємопов'язану аспектуальну семантику процесу та події, які мають виразний причинно-наслідковий зв'язок, чи варто їх розділяти? Якщо подія спричинена процесом або низкою процесів, які мають завершеність, подія не може бути базовим концептом. Дисертантка також наводить одне з визначень геологічного процесу в наукових джерелах як “dynamic actions or events that occur at the Earth's surface” (с. 128), що вказує на родо-видовий

зв'язок між концептами. До того ж, окремі одиниці, наприклад, eruption, можуть позначати як процес виверження вулкану, так і доконану подію.

3. Зважаючи на значний обсяг матеріалу дослідження, доцільно було б визначити статистичні параметри досліджуваних мовних явищ, що відображають ймовірнісні закономірності та тенденції, зокрема застосувати статистичний аналіз з метою здійснення заявленої кластеризації термінів та отримання статистично обґрунтованих результатів аналізу. Це дало б змогу встановити об'єктивні характеристики корпусу текстів з геології та геологічних термінологічних одиниць.

4. Після проведення корпусного аналізу дисертантка слушно помічає нестабільність тлумачення терміна та, як наслідок, потребу вдосконалення словникових дефініцій. Як відомо, терміни підлягають певній стандартизації. У зв'язку з цим, наскільки корисним та репрезентативним є створений авторкою корпус текстів відповідної предметної сфери?

Загальна оцінка роботи і висновок.

Дисертація **Брони Олени Анатоліївни** на тему **«Структура і семантика терміноконцептів англомовного геологічного дискурсу»** є самостійною та ґрунтовною науковою працею, що виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності. Робота є першим комплексним лінгвокогнітивним дослідженням англомовної геологічної термінології, яке передбачає її вивчення в зв'язку з процесами кодування дискурсу, зумовленими комунікативними умовами. Термін описано як знак із спеціалізованим значенням, оформленим на мовному, когнітивному і комунікативному рівнях, що виконує функцію кодової точки доступу до предметного знання. Встановлено, що терміноконцепт є полімодальним відбитком предметного знання і відіграє основну роль в процесах категоризації. Обґрунтовано визначення предметно-орієнтованої мови як варіанту втілення загальноживаної мови, засоби якої використовуються для фіксування, накопичення та інтерпретування предметних знань. Запропоновано експериментальну методика виявлення термінів у корпусі текстів за лексико-семантичними шаблонами.

Дисертаційна робота **Брони О.А.** **«Структура і семантика терміноконцептів англомовного геологічного дискурсу»** за змістом, рівнем наукової новизни, практичним значенням та характером висновків відповідає галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 035 «Філологія» та сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом

Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій», а також затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами) «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – **Брона Олена Анатоліївна** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Результати відкритого голосування: «За» - 5 членів ради,

«Проти» - немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.145 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує **Броні Олені Анатоліївні** ступінь доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 035 «Філологія».

Голова
спеціалізованої
вченої ради
ДФ 35.051.145

Ірина Кочан

проф. Ірина КОЧАН

